

Diversi Tractatvs

Coloniae Agrippinae, 1629

Qvæstio II. Vtrum in hoc crimine sola denunciatio complicum, absque vllis aliis iudiciis, sufficiat ad capiendas & torquendas personas denunciatas, etiam bonæ alioquin famæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61359](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61359)

le non sufficere, inferius ex communi Doctorum sententia dicitur, sed etiam quod captis torturæ primū, & ea sæpe multiplices ac frequentatæ adhibentur, ad exprimendam veritatem, certitudinemq; patrati sceleris comparandam: quod recte non fieret, si iam antea essent de crimine sufficienter conuictæ.

18 Nam legitimè conuictum, ad eiusmet confessionem exprimendam, torquere non licet, ut cum Nauarro *cap. 18. dub. 17. n. 59.* & Iulio Claro *q. 64. n. 8.* docet Lessius *lib. 2. de Inffit. c. 29. dub. 17. n. 152.* & habetur in *Constit. crim. Carolina art. 69.* Ratio est, quia cum tortura adhibenda sit in subsidium, ob defectum plenæ probationis, frustra inferretur reo conuicto; quia confessio non est necessaria ad condemnandum. Eamque sententiam Nauarrus vocat communem Theologorum & Iurisperitorum, quam tradit etiam Couarruuias *pract. quest. cap. 23. conclus. 1.* ubi plures citat. Addit Clarus *loc. cit.* contrariam praxin esse iudicum ineruditorum.

19 Et vero consentiens omnium Doctorum sententia est, per sufficientem torturam purgari præsumptiones & indicia quantumuis urgentia & violenta, imo verior & communior sententia est, purgari etiam plenas probationes, ut contra nonnullos fusè docet Farinacius *prax. crim. lib. 1. tit. 5. q. 40.* itemque sequitur Delrius *lib. 5. Disquis. sect. 11. §. Caterum.*

Sextum principium est, si per torturam, non præuis sufficientibus indicis admotam, extorta fuerit confessio criminis, eam habendam esse nullam, etiamsi postea ratificetur, ipsamque sententiam in ea fundatam esse irritam. Ita ex communi docent Nauarrus in *Rubrica de iudiciis nu. 86.* Clarus *q. 64.* & Lessius *loc. cit. n. 155* iuxta legem penult. ff. *de questionibus & leg. Non dubium Cod. de legibus.* Ratio est, quia confessio fuit per iniuriam extorta, & consequenter etiam ratificatio, quæ ex illa sequitur. Ut proinde hoc velut axioma habendum sit, confessionem factam in tormentis, non præcedentibus indicis, esse nullam, etiamsi sequatur ratificatio.

His veluti fundamentis suppositis, resoluendæ sunt breuiter generaliores aliquæ difficultates, quæ in processu aduersus sagas hodie studiosius ventilari solent; quod sequentibus dubitationibus seu quæstionibus faciemus.

QVÆSTIO II.

Vtrum in hoc crimine sola denunciatio completum, absque vllis aliis indicis, sufficiat ad capiendas & torquendas personas denunciatas, etiam bona alioquin fama.

Ad S. Thomæ 2.2. q. 67. a. 8.

20 **E**st hæc prima, ac fere præcipua difficultas, ex ijs, quæ hodie circa processum aduersus sagas in quæstionem veniunt; & est hac de re duplex Doctorum principalis sententia. Prima ab-

absolutè affirmat, sufficere ad eum finem, solam denuntiationem plurium sagarum. Hanc sententiam fuisse tuetur Delrius lib. 5. *disquis. Sect. 3.* & in *append. 2. eiusdem libri q. 1. conclus. 2.* vbi cum antea dixisset, *nō satis tutam videri sententiam multorum grauium scriptorum, volentium, in criminibus exceptis, sufficere ad torturam, si denominatio sit facta ab vno complice;* nihilominus postea subiungit; si quando reus à pluribus complicibus debite interrogatis fuit denunciatus, etiam absque aliis iudiciis, vel ad miniculis, licere Iudici procedere ad torturam in nostro (magiæ seu veneficij) crimine. Quod tradunt etiam apud eundem citati, Nicolaus Boerius *decisione Burdegalsi 319. num. 4. & 17.* Paponius *lib. 22. tit. 13.* Iulius Clarus *q. 21. n. 11.* Farinacius *q. 43. n. 37.* Lanfrancus *in praxi n. 72. c. 8.* Binsfeldius *de confess. mal. post prelud. conclus. 6.* itemque Friburgenses, Patauini, & Ingolstadtenses Doctores consulti; quos sequuntur multi recentiores, speciatim Valentia *tom. 3. disp. 6. q. 13. pun. 4. § 2. & 3.* Idem à fortiore sentiunt illi, qui etiam vnus complice denuntiationem in exceptis criminibus, ad torturam sufficere asserunt quales apud Delrium citantur Cynus, Imola, Abbas, Ambrosius de Bononia, Antonius Gomez, Fridericus Scotus, & alij.

Addit tamen simul idem Delrius sub finem eiusdem questionis *conclus. vlt.* limitationem, nimirum eam sententiam procedere, si ex verisimilibus coniecturis, & numero testium, vel ex qualita-

te deponentium, vel ex personis eorum, contra quos deponunt, praesumantur nominantes falsum non dicere. Hancque limitationem ait esse Collegij Patauini, illam desumentium *ex capit. In fidei & capit. Accusatus, de hæreticis in 6.* itemque Aretino, Marsilio, Rolando, & Spregero in *malleo q. 4.* & alijs. Simulque ad hæc capita reduci posse ait conditiones alias, requisitas à Binsfeldio *loc. cit.* Sed nihilominus speciatim Doctorum Friburgensium has conditiones refert. 1. Si in denuntiatione constanter perseuerent. 2. Si pœnitentes ad iudicium accedant. 3. Si cum contritione moriantur. 4. Si nulla mendacii, aut odii, aut inimicitiarum sit suspicio.

Addunt ex iureconsultis nonnulli, plurium denuntiationes etiã sufficere ad condemnationem: pro qua sententia à Delrio *loc. cit.* & à Farinacio *prax. crim. lib. 1. de ind. & tort. tit. 5. q. 43. num. 71. tom. 1.* citantur. Antonius Gomez. *tom. 3. var. resolut. rub. de probat. delict. num. 18.* Ludouicus Peguerius *decis. crimin. 5. num. 18.* itemque Castrensis, Decianus, & Aymō; quibus consentit etiam Lessius *lib. 2. cap. 30. num. 39* vbi ait; *in huiusmodi exceptis criminibus, depositionem socii non solū esse sufficiens indicium ad torturam, sed etiam esse semiplenam probationem: & accedente alio socio, qui idem deponat, esse plenā probationem, & posse reum condemnari, vt docet Cynus in leg. vlt. Cod. de accusationibus, & Panormitanus in cap. 1. de confess.* Debet tamen, inquit, hac depositio fieri, tanquam à teste, nempe cum iurament-

zz

b to

to, & citata parte, cui etiam danda est copia depositionis, ut possit se defendere.

Hi verò omnes authores cum in eo consentiant, solas denuntiationes plurium complicum, in criminibus exceptis, sufficere ad capiendas & torquendas personas denuntiatas; aperte tamen ijs locis non loquuntur de personis bonæ & integræ famæ à strigibus denuntiatis, de quibus nonnullialiter loquuntur, ut videbimus.

23. Altera sententia principalis est propter solam denuntiationem sagarum, seu maleficarum, quantumvis illa multiplicetur, nec torqueri, nec condemnari posse eas personas, quæ alioquin ante eiusmodi denuntiationes, & indicia ex ijs orta, probæ & integræ famæ erant: quam sententiam vti veriore & tutiorē sequentibus assertionibus de claro & confirmo.

24. Assertio I. Propter solas denuntiationes sagarum, siue strigum quantumvis multiplicatas, nunquam potest vlla persona denuntiata, quæ antea, ut supponitur, bonæ & integræ famæ, nec ex specialibus iudiciis de crimine suspecta erat, non confessâ damnari, aut extremo supplicio affici. Ita contra quosdam Doctores superius relatos, habet communior Doctorum sententia, quam ex instituto in hac ipsa materia defendit etiam Delrius lib. 5. *disquis. sect. 5. num. 4.* ubi ait: *Quantumvis multiplicentur depositiones personarum infamium & complicum, non est producendum iudici ex his solis ad condemnationem.* Idem repetit *apend. 2. q. 10.*

Idem tradit Prosper Farinacius *prax. crim. lib. 1. tit. 5. q. 37. num. 16. & num. 62. & q. 4. num. 29. & 75.* ubi ait: *Nec verum est, quod in delictis occultis & difficilius probationis socii criminis, tanquam omni exceptione maiores, si unus sit, sufficere ad torturam, etiam sine admuniculis; si vero plures, ad condemnandum, quicquid in contrarium dixerint Doctores citati. Veritas est, quod etiam in occultis, unus testis non facit indicium ad torturam, nisi sit omni exceptione maior, vel nisi adiuuetur aliis admuniculis. Non etiam verum est, quod tales socii criminis, tanquam testes omni exceptione maiores, plene conuincant.* Idem *num. 39.* eandem vocat communem Doctorum opinionem: pro qua speciatim adducit Marsilium, Boerium, Baldum, Clarum in *practica §. finali q. 21.* Idem à priori tradunt, qui negant, etiam complurium complicum denuntiationem, abque alijs iudiciis vel admuniculis, sufficere ad torturam denuntiati, quos inferius referemus.

Ratio, præterea, quæ assertionem dicentur, petitur ex ipsa natura rei, & infirmatione contrarii, fundamenti, cum aiant, ex multiplicatis iudiciis debilibus resultare indicia indubitata. Quod argumentum inquit Delrius, *valde debile est, nec in rigore verum.* Nunquam enim quæ natura sua sunt dubia, possunt rem facere indubitata (adeoque nec multa argumenta probabilia, quantumvis conglomerata, parere certitudinē) sicut nec multa venialia peccata vnum mortale, nec multa ægra vnum sanum;

sanum; nec multa non alba vnum album; nec multa tepida vnum calidum &c. quando nimirum res non sunt subordinatæ ad vnum finem natura sua, sicut vna depositio natura sua non subordinatur alteri. Cum igitur denuntiationes sagarum singularæ planè incertæ, imò suspectæ sint, nec cum alijs subordinatæ, fieri non potest, vt ex quantumuis multiplicentur, vllam certitudinem pariant, qualis ad condemnationem requiritur; esto plurium denuntiationum multiplicatione crescat probabilitas; eo quod singulæ non nihil probabilitatis habent.

26 Nec obstat primo, quod in criminibus exceptis, etiam socij criminis pro idoneis testibus habeantur, vt ex communi tradunt Syluester V. Testis q. 1. Clarus q. 21. num. 3. Sa. V. femina num. 3. Lessius cap. 20. num. 41. alijque citati ex capit. finali de testibus cogendis, & Glossa ibidem. Sunt enim illi idonei quidem testes ad probabilitatē conciliandam, sed non ad pariendam certitudinem; præsertim in hoc crimine magiæ, vbi, ob specialem conditionem personæ delinquentis, singularum, imò etiam plurium denuntiatio merito de falsitate suspecta haberi potest, vt inferius dicam.

27 Nec obstat secundo, quod testes omni exceptione maiores, si duo sint, pariant moralem certitudinem, quam vnus testis non parit: quia tales testes non sunt suspecti de falsitate, sicut testificatio com-

plicum: quare illi pariunt moralem certitudinem; ita vt vnus testimonium confirmet alterum, quando singula sunt in suo genere firma; hæc non item.

Nec obstat tertio, quod socii criminum solum iure positio repelluntur à testificando: reuera enim ipso naturalis rationis dictamine inepti sunt ad conuincendum, idque præsertim in magiæ crimine, vt assert. 3. patebit.

28 Qua de causa oppositam sententiam, ex principijs quidem intrinsicis, quidquid sit de auctoritate, practicè probabilem existimare non possum: eo maxime, quod iudex sequi debeat securiorem interpretationem iuxta capit. Ad audientiam, & capit. Significasti 2. de homicidio; quodque cum sunt partium iura obscura, reo fauendum est potius quam actori, iuxta regulam 11 iuris in 6. Nec ideo necesse est, elabi multos noxios, quando præter denuntiationem, etiam suppetunt alia media veritatis eruendæ, vt tortura, infamia, aliaque indicia. Nec oppositam vsquam, quod sciam, in hoc crimine est vsu receptum; idque si reciperetur, non dubito, quin ea certissima futura esset ad exitum plurimorum innocentium via: quo argumento etiam vtitur Delrius: cuius verba tetulimus quest. preced. n. 12.

Quare nec vndiquaque probatur, quod ex Binsfeldio, & Caliiis notauit Valentia disp. 6. q. 3. pun. 4. §. 4. in huius-

huiusmodi criminibus atrocibus, natura sua secretis, probationem per coniecturas, & indicia (nisi forte admodum manifesta sint) & denuntiationes complicum, etiam sine propria rei confessione, sufficere quidem ad condemnandum, sed pœna mitiori, quam ordinaria.

29

Affertio II. Nunquam etiam vnius sagæ, siue strigis denuntiatio, quantumvis per iuramentum, aut torturam confirmata, absq; aliis iudiciis, sufficit ad torquendam personam denuntiatam. Ita ex communi sententia cōtra Cynū, & quosdā Doctores superius relatos, docent Delrius *disquis. l. 5. appēd. 2. q. 1. concl. 1.* & Farinacius *prax crim. lib. 1. tit. 5. q. 4. num. 76.* qui citant etiam Glossam in *leg. fin. Cod. de Accus.* item Bartholum, Baldū, Bossium, Salicetum, Marsilium, Malcardum, Socinum, Decium, Crauetram, Rolandum, Boerium, item Clarum *lib. 5. § finali. q. 21. num. 2.* Menochium *lib. 1. de presumpt. q. 88. num. 12. & 13.* & alios. Addit Delrius auctoritatem clarissimarum Academicarum, Bononiensis, Patauinæ, Friburgensis, & Ingolstadiensis, quæ anno 1602. ita consultæ responderunt. Colligitur ex *l. 1. in princip. ff. de quest.* & *leg. Milites Cod. Eodem titulo*, ubi habetur, nec in atrocissimis quidem delictis absque legitimis iudiciis, iudicium à tortura inchoandum: legitima vero indicia non sunt vnius complicis denuntiatio, ut constat ex *lege final. Codice de accusat. & cap. Veniens de testibus, Scilicet*, quia facile acci-

dit, ut complex criminis, aut denuntiationi privilegio veniam speret aut eius odio, cupiat illum eodem supplicio erire, ut habetur *cit. lege finali*. Accedit, quod testis infamis iure inhabilis censeretur ad probandum; & fulciri debet alijs adminiculis, ut indicium faciat, etiam in criminibus exceptis, ut ex *textu l. Sicuri Cod. de questionibus*, cum Bartholo in *legem 1. § Idem Cornelio, ff. de quest. Baldo consil. 359. lib. 1.* & multis adductis à Farinacio *quest. 37. numero 38. & quest. 36. numero 68.* & 70. docet Delrius *cit. lib. 5. appēd. 2. quest. 1.*

Et addi: *Quæ sententia communis cum sit iuri & rationi magis consentanea, meo iudicio iudici sequenda est, in utroque foro. Et quis tamen illam contrariam Cyni & aliorum sequutus esset, putarem eum Syndicatui non subiacere: facit enim tot Doctorum, quos sequutus est auctoritas, ut dici nequeat: ex capite suo vel temere fecisse aut processisse quis grauium Doctorum, & quorumdam iudicum praxim doctrinamque amplexus fuit, licet minus probabilem, vel tutam*. Ita Delrius, cuius moderationem ut in aliis criminibus exceptis tolerabilem. ita in crimine veneficii nullo modo tutam aut ferendam existimo, utpote receptæ iam tribunalium praxi repugnantem; idque ob peculiarem præsumptionem falsitatis, quæ in hoc crimine infectis interuenit, ut mox inferius dicitur.

Affertio III. Quinimò longe probabilius videtur, nec ob pluriū lagarum siue strigum, velut compli-

plurimum denuntiationes, sine alijs indicijs vel adminiculis, contra personam alioqui probæ ac integræ famæ procedendum esse ad torturam. Hæc assertio videtur quidem contra multos Doctores superius n. 20. & 21. relatos, & contra praxin Iudicum quibusdam locis receptam; sed quæ nihilominus tum auctoritate, tum ratione, & argumentis optime fundata est. Ita enim præter Gomezium cap. 12. num. 20. citatum à Lessio lib. 2. de iust. cap. 30. dub. 5. n. 40. docent vniuersim, de criminibus etiam exceptis Marfilus consil. 79. numer. 13. & consil. 06. num. 10. Ancharanus consil. 246. Alexand. r. lege. Si quis ex argentarius §. Cogentur n. 1. ff. de edendo, Cornelius consil. 333. l. 1. Felinus in c. Testimoniū, lib. 5. de testibus, Crauettus consil. 99. n. 10. Bartholus in leg. 1. ff. de q. §. Idem Cornelio. Rolandus consil. 16. num. 18. & 23. lib. 1. Burlatus consil. 201. num. 61. Bertazzolus consil. 28. num. 3. consil. 116. num. 21. quos omnes citat Delrius libr. 5. disquis. append. 2. q. 1. post conclus. 2.

32. Quæ etiam q. 5. eandem sententiā, quoad personas bonæ famæ indicat esse communem, & valde probabile, cum ait: Pleriq. consueverunt contra constantem & non vulgarem denūtiati famam bonā, nihil ad torturam valere plurimum complicum nominationem: idque ne sit in potestate & arbitrio istorū tam infamū, grauare & denigrare bonum nomen, existimationem, & personam hominum proborum. Citantur pro hac sententia Raphael Cumanus consil. 116. act. 1. Alexander consil. 89. num. 13. lib. 3. Marfilus consil. 74. num. 2. & in crimi-

ne nostro maleficij consil. 109. num. 27. Paris consil. 151. num. 13. lib. 4. Grammaticus consil. 21. num. 8. consil. 35. num. 37. & decisione 28. num. 17. & 18. post Andream de Isernia, & alios ab eo allegatos; item Socius iumor consil. 39. num. 66. lib. 2. Rolandus à Valle consil. 16. num. 24. & consil. 13. num. 35. libr. 1. Menochius de Arbitris casu 474. num. 42. Bertazzolus consil. 59. num. 8. & consil. 61. num. 16. Vincenzius Ondedus consil. 100. num. 40. lib. 1.

Hæc communiter recepta sententia, inquit Delrius loc. cit. Valde probabilis est, quando bona fama tam constanter & plene probata est, ut dubitare iudex non possit, aut debeat; communis eius loci ~~etiam~~ hominum existimatione, denūtiatum, propter mores ante acta vita haberi pro viro probato, & ab hoc crimine alieno, arg. leg. De minore §. Plurimum ff. de quest.

33. Hac spectant etiam illi, qui indicium hoc plurimum denuntiantium, per certam & constantem bonæ famæ exceptionem tunc saltem elidi tradunt, quando ad bonam famam accedunt alia indicia ad exculpandum reum denūtiatum; vel quādo etiam reis denūtiatibus plures defectus obijciuntur, qui eorum personas vel dicta debilitant; ut quod sint viles personæ, aut alias alijs criminibus scelerosi: quandoquidem semper duplicata materia exceptionis, plus debet valere, ad augendum & detrahendum. Quod in terminis, inquit Delrius cit. qua. 5. ad liberandum à tortura nominatos, annotarunt non pauci. Gigas de crimine lese Maiestatis tit. Quomodo, & per quos quest. 7. num. 7. Farina-

cias q. 4. num. 179. Et rursum qu. 17. Plurimi, inquit tenuere, quod etiam in criminibus exceptis, (ut sunt maleficium, heresis, sodomia, &c.) socij criminis, qui plures defectus patiuntur, verbi gratia, quia multis alijs criminibus implicati, etiam si, aliter veritas haberi non posset, quam per illos, nec ad torquendum, nec ad inquirendum admitti à iudice possint, &cet. Vbi mox etiam supra viginti aures pro eadem sententia velut communiter refert, licet ab ijs ipse dissentiat.

34 Sed & ipse Delrius, licet pro ea sententia, nempe sufficere denuntiationes plurimum infamium, & fagarum, ad torturam denuntiari, referat Doctores Ingolstadienses in scripto suo Anno 1590. (quos tamen postea aliter arbitratos fuisse constat) & Doctores Friburgenses in Consilio Anni 1601. post Bossium, Clarum, Baiardum, Binsfeldium, & alios; ipse tamen denique id, pro diuersitate circumstantiarum iudicis arbitrio dijudicandum relinquit: Igitur aliquando inquit, plurimum sociorum testimonium non eliditur per bonam famam solam, quamuis certam; aliquando eliditur. Et mea quidem sententia, à iudicis arbitrio dependet iudicare, quando elidatur, quando non: quia à iudicis arbitrio pendet decidere in animo suo, quodnam certius in individuo sit indicium, bonæ famæ, an denuntiationis plurium.

Quando certius illi videtur indicium bonæ famæ, tum abstinere tenetur à tortura, iuxta Bartholum in leg. 1 §. 1. ff. de quest. Angelum de maleficio in vers. Quod fama publica n. 34. Marfilium in §. Diligenter n.

190. Alexandrum cons. 180. n. 9. l. 2. Græmaticum vota §. n. 20. Vbi etiã adducit Ioannem Andream, & Baldum. Sic etiam Farinacius q. 38. num. 110.

Sin verò vigentiores & firmiores iudicet complicum denuntiationes, procedat ad torturam saltem leniorem. Dependet ergo res à pondere indiciorum, ut praeualeant grauiora, ut olim docui lib. 3. disquis. sect. 3. v. Conditiones autē, cum Prospero Farinacio praxi criminali q. 47. & est ad mentem Carolinæ. Hæc Delrius.

35 Ex quibus omnibus patet assertionem positam, in his terminis, quos expressi, non solum non esse nouam & singularem, sed potius communem Doctorum sententiam; quando in crimine hoc magis, nõ vnum sed quàm plurima, eaque grauissima scelera solent concurrere, quæ contra denuntiantes, pro persona alioqui bonæ famæ, pariunt iustissimam exceptionem, ut inferius dicitur.

36 Probatur assertio primo ex iure ciuili. Nam ne plures inhabiles testes ad torturam vel questionem iungantur, videtur generaliter quoad crimina statutum leg. 1. §. Idem Cornelio, ff. de quest. Certè in constitutione Carolinæ, vbi indicia maleficij commemorantur, non ponitur duorum vel plurium complicum denuntiationis; nempe, quia ea sola, alijs administris destituta, ad conuincendum non sufficiat.

37 Secundo probatur assertio rationibus. I. Nam aut denuntiantes verè, uti de se profitentur, sunt striges & maleficæ, aut non sunt: si non sunt,

funt, tunc & de se ipsis mentiuntur, & de alijs complicitibus nihil sciunt; præsertim quia hoc crimen occultum est, & solis complicitibus notum esse solet. Si autem sunt, vt supponitur, tum & re ipsa (saltem ante seriam pœnitentiam criminis, de qua in foro externo vix satis constare potest, vt dicitur) & secundum iustam præsumptionem, ex ipsa vi ac natura criminis, tales personæ sunt, quæ cum omnibus, tum præcipue innocentibus, quouis modo nocere; adeoque vel maximè falsa etiam denuntiatione, supplicium parere cupiunt. Sicut enim *fidelis testis non mentitur: ita profert mendacium dolosus testis*, Proverb. 14. v. 5. Quomodo ergo earum denuntiatione tanti momenti esse possit, vt valeat ad capiendos, & grauissimis torturis afficiendos eos, qui ante hac semper bonæ ac integræ famæ extiterunt?

38 II. Secundum oppositam sententiam, graui & morali periculo exponuntur personæ etiam innocentes, ne tum ad torturam ad eò grauem & infamem: tum, quod ob magnitudinem torturæ ferè consequens esse solet, ad ipsam denique vltimum & grauissimum mortis supplicium pertrahantur, non paruo damno ipsius Reipublicæ, vt dictam quæst. prima princip. 3. & 4. Est enim hac ratione in potestate sagarum, quoslibet innocentes denuntiare, eoque ita ad communionem eiusdem pœnæ pertrahere: & cum ex altera parte voluntas hæc faciendi ijs non de-

lit, aut certè non deesse merito præsumatur, vt dictum, quam facillè est, vt per tales processus in præsentissimum periculum etiam innocentes conijciantur. Vno verbo, secundum hunc procedendi modum, sagæ & possunt facillè nocere, quia possunt mentiri & innocentes nominare: id, que in foro externo innoxie, quia mendacia hæc occulta sunt: & volunt nocere, quia sagæ, & diaboli mancipia & instrumenta sunt. Quid ergo superest, nisi manifestissimum innocentium periculum?

39 *Nec obstat*, quod plures in eisdem personæ denuntiationem conueniant. Nam primo facillè hoc fieri potest, dæmone suggerente: aut si sagæ antequam caperentur in hoc ipsum conspirauerint. Deinde cum tanta sit multitudo sagarum, quæ quotidie in tribunalibus per torturas ad denuntiandum adiguntur, nec in certo numero denuntiatorum facile sistatur, fieri non potest quin vel casu aliquando in eiusdem personæ, quamuis innocentis, plurium denuntiationes conspirent. Idque vel maximè, quando vel pauca iam fœminæ, vt nonnunquam accidit, in aliquo loco eiusmodi indicij non absumptæ supersunt; vel quando suppositis iam duabus vel tribus denuntiationibus, particulatim de hac vel illa personæ, vt fieri nonnunquam solet, sit inquisitio.

Denique experientia satis constat: ex ipsis confessionibus sagarum, nonnunquam siue officium iusti-

40 inſtitia, ſue aliorum, qui rerum geſtarum conſeij ſunt, loquacitate, etiã multo antea quã perſonã delatã capiantur, in vulgus ſpargi indicia de ipſis perſonis denuntiatis, quæ idcirco hac de cauſa palam infamãtur; quã pronum eſt ergo de iſdem multiplicari indicia ab ijs, qui ſuis denuntiationibus vt cunq; veriſimilitudinis ſpeciem habẽtibus, ſe à grauiffimis torturis quã primum liberare & expedire, atque interim tamẽ ſine diſcrimine omnibus promiſcuẽ nocere cupiunt? Neque hic recurrẽdum eſt ad diuinã prouidentiam: nam ſi qui proceſſus per ſe ac ſuã naturã in periculum innocentium vergant, nihil obſtabit quo minus diuina prouidentia malum illud permittat, vt *dub. preced. princ. 4.* dictum.

41 *Eadem prope ratio eſt inquisitionis & experientia,* qua conſeſſa per torturas indicia damnorum alijs illatorum cognoscuntur & explorantur. Si quidem ex duobus viris grauibus & doctis, in hoc negotio verſatis audiui, à perſonis quas ipſi pro innocentibus habebant, ſibi planẽ fuiſſe perſuaſũ, eas cum in torturis ſimilia inquirenda probẽ nouiſſent, iã prius ea, quæ veriſimilitudinis ſpecie habere poſſent, quæq; iam antea hinc inde dãna illata audiuiſſet, animo præmeditata ſponte ſibi ipſis impoſuiſſe, vt torturas eo citius euaderent: certẽ hoc fieri poſſe nemo negauerit, & factũ eſſe aliquando in tanta tormentorum acerbitate, non eſt incredibile.

42 *Hiſ accedit,* quod sæpẽ ſolum agi-

tur de intetatis maleficijs, quæ quod effectu carerent, ab effectu explorari non poſſunt. Nonnunquam aut exploratio penitus negligitur, aut manifeſtẽ falſa conuiſcitur; vt in quadam ciuitate ad Rhenum nõ ita pridem accidiffe, certa relatione ad Facultatem Iuridicam Ingolſtadiẽſem delatum conſtat, vbi cum damnatarum, & elut ſtrigum conſeſſio publicẽ prælegeretur, & inter alia varia homicidia & maleficia certis ac nominatis ibidem perſonis illata referrentur, illæ ipſæ perſonæ, tunc præſentes, ſaluæ & incolumes falſitatem prælecte conſeſſionis redarguerunt.

43 *III. Certum eſt,* ſagas non raro in ſomnijs à dæmone deludi, dum ſe putant ad hunc, vel illum locum transferri, & cum his vel illis perſonis verſari, imò valde credibile eſt, eiufmodi translationes ſæpius tantum eſſe phantaſticas, non veras & reales, vt docui *tom. 1. diſput. 5. quaſtione 6. dub. 7.* Cum ergo tam pronum & frequens ſit illuſionis periculum, adeo vt nec illæ ipſæ, quæ talia patiũtur, partim ob ſimplicitatem, partim ob phantaſiæ & imaginationis firmitatem, partim ob dæmonis vaſtriciem, ſatis aliquando inter veras & falſas eiufmodi translationes & negotiationes diſtinguere poſſint; quomodo eiufmodi denuntiationes per ſe ſolæ haberi poſſint pro claris probationibus, quales ad torturam requiruntur?

Licet enim ad eam non requirantur probationes luce promeridianã clariã.

clariore, quales ad condemnandum requiruntur; & verò ad capturam seu incarcerationem leuiore sufficiant; ad torquendum tamen requiruntur vrgentiores, adeoque firmæ & claræ, vt merito prudens quisque ijs multum fidere possit, vt cum Iulio Claro *lib. 5. §. finali quest. 20.* & Menochio *lib. 1. presumpt. quest. 88. & 89.* & de arbitris *casu 90. numero 9.* & *casu 270. numero tertio.* fatetur Delirius *cit. append. 2. quest. 1. post conclus. 2.* & generatim docui *in 2. 2. S. Thom. disput. 4. de iustitia, quest. 4. dub. 4. n. 83.*

44 IV. Illi ipsi qui strigum plarium denuntiationes ad torturam denuntiaci sufficere asserunt, ex veriori requirunt hanc conditionem, vt pœnentes denuntient: ira enim docent Binsfeldius *libro tertio, conclus. 6.* & Doctores Friburgenses apud Delrium *l. 5. app. 2. quest. 1. in fine,* & eodem testo, olim ipse Delrius *lib. quinto, disquis. sect. 3.* At verò ista conditio nec seruari hodie solet in multis tribunalibus, in quibus ante cõfessionē & pœnitentiã, striges ad denuntiandum torturis compelluntur; neq; de ea satis ferè cõstare in iudicio potest: quomodo ergo solis eiusmodi denuntiationibus aduersus honestas & bonæ famę personas tutò fideret?

45 V. Constat exemplis quibusdam, in conuenticulis sagarum nonnunquam à dæmone repræsentari eas personas, quæ reuera tunc presentes non sunt; nec pōtest certo constare, id Deo extra ordinem permittente, nõ aliquando etiã circa personas in-

nocentes accidere posse; quando id re ipsa accidisse, plures fide dignæ relationes habent; & in vita B. Bethę Reutensis, quę quotidianis hodie, maximisq; miraculis claret, legitur, dæmonem cum eius incredibili abstinentiæ detractum ire veller, eius persona indurū omnis generis, cibos furtim subduxisse; quasi ficta tantum & simulata non vera esset ea à Virgine repræsentata abstinentia. Vbi etiam aduertendum est, ad hoc, vt diabolus aliquam personam repræsentet, non opus esse speciali & miraculoso Dei concursu; sed id diabolum facere posse per se ipsum ac naturali virtute, nisi speciatim à Deo inhibeat, vt suo loco de Angelis dictum, *tomo 1. disputat. 5. quest. 6. dub. 7.*

Quare etiam ex alijs historijs cõstat, diabolum subinde ad decipiendos simplices, etiam Sãctorum, imò ipsius Christi, aut B. Virginis personas repræsentasse; & alijs modis nonnunquam pios iustosque viros dæmonibus cruciandos fuisse permisos, tradit Chryostomus *de prouid. Dei.* Ergo etiam ex hac parte, non satis firmæ & certæ, sed potius dubiæ & suspectæ sunt eiusmodi denuntiationes.

46 VI. Experientia iudicum, & ipsarum strigum confessione cõstat, hoc crimen solis per se criminalibus eiusmodi processibus, quantumuis rigidis, non extinguere: imò vix diminui: etsi quidē nihilominus processus illi prorsus necessarij sint, tũ ad
c iusti;

iustitiæ exemplum; tum ob scandalum tollendum. Ergo cum ex vna parte tantæ utilitatis non sint: ex altera parte, si tantum solis denuntiationibus deferatur, facile possit periculum creari innocentibus, ita moderandi iure videntur, ut saltem morale periculum innocentium absit; quod fiet, si solis per se denuntiationibus sagarum non admodum fidatur, saltem aduersus personas bonæ & integræ famæ, nulloque alio indicio de scelere notatas.

47

VII. Denuntiationes eiusmodi per se solæ non sufficiunt ad condemnationem, ut *assert.* 1. dictum: Ergo in hoc processu, nec ad torturam. Consequentia probatur: quia moraliter quasi certum est, ob acerbiterem & frequentiam torturæ, quæ in hoc crimine adhiberi solet, reos vi torturæ adactum iri ad confessionem; adeo ut à viro non solum cordato, sed etiam docto, pio ac prudente, qui in his negotijs multo tempore versatus erat, ipse audiverim, se tantum sibi roboris polliceri non posse, ut pro tuenda innocentia eiusmodi torturas sustineat: & frequens denuntiarum sermo auditur, malle se mori, quàm eiusmodi torturas perferre, præsertim nõ tantum corpori acerbis, sed nonnunquam etiam pudori ac honestati naturali parum consonas.

VIII. Communis Doctorum sententia est, quàm tradit etiam Delrius *lib. 5. disquis. sect. 3.* saltem tunc elidi indicium plurius complicum seu infamium personarum, per certam &

constantem bonæ famæ exceptionem, quædo ad bonam famam personæ denunciata, accedunt alia indicia, ad excusandum denunciatum; vel quædo etiam reus denuntiantibus plures defectus obijciuntur, qui eorum personas vel dicta debilitant, ut quod sint viles personæ, aut alias alijs criminibus scelerosi, ut superius dictum *n. 33.* et si posterius contra communem neget idem Delrius *append. 2. q. 17.* At verò eiusmodi exceptiones defectuum in omnibus sagis & veneficis vel maximè locum habent: sunt enim 1. personæ plerumque viles. 2. sunt mulierculæ rudes, & nonnunquam semifatæ. 3. sunt præter magiam, omnibus quasi sceleribus contaminatæ, ut dictum *n. 4. q. 1.* Et quidem 4. eo, quod vel vnicum sufficiat, & in hac re comprimis consideratione dignum est, vniuersali odio erga totum quasi humanum genus, suoque adeo etiam vel proximos confanguineos, puta, parètes, filios, fratres, sorores, &c. laborant.

Quod si ipso iure naturali probatum, aut iure præsumptum odium accusatoris vel testis, denuntiationem seu indicium enervat & elidit, quidni etiã præsumptum illud odium, quod sagæ aduersus quoslibet animo fixum gerere censentur, & à quo etiam apud Germanos nomen *Unholden* accepisse videntur, saltem eatenus enervabit, ne sola denuntiatio ad torquendam personam denuntiatam valeat, si bonæ alioquin famæ, & alterius indicij expertus fuerit?

IX. Ipse-

50

IX Ipsemet Delrius *cit. q. 5.* nō audeat vniuersim absolutē affirmare, iudicium plurium complicum & infamium præualere aduersus bonā famam personæ denuntiariæ; sed iudicis arbitrio permittit iudicare, quando eiusmodi testimonium elidatur, quando non; ita qui dem, vt si certius ei videatur iudiciū bonæ famæ, quàm denūtiatio plurium, tum iudex teneatur abstinere à tortura, vt *superius n. 34.* retulimus: at verò in hoc crimine, quidquid sit de cæteris exceptis criminibus, moraliter loquendo, & secundum prudens iudicium, nunquam non certius merito haberi potest iudicium bonæ famæ, quàm denūtiationis complicū, cum hoc omnibus prudēter spectatis, sit incertissimum, vt ex dictis constat; illud verò firmam & constantem innocentia præsumptionem afferat. Ergo bonæ famæ iudicio potius stādum, quā lubricis & periculosis eiusmodi denuntiatiōibus, si solæ sint.

51

Ex quibus argumentis colligitur, specialem in hoc crimine causam esse, cur complicum denuntiatiōes per se solæ tantū roboris habendæ non sint, vt ad personas bonæ famæ torquendas sufficiant; aded vt etiam si vel auctoritate Doctorum, vel rationes adferantur, quibus alioqui indefinite docetur, in criminibus exceptis plures cōplicum denuntiatiōes ad torturam denūtiati sufficere, illæ tamen ad hunc casum nō sint accommodandæ. Non enim quia v.g. aliquis hæreticus est, aut reus lætæ

Maiestatis, ideo præsumitur vniuersali quodam odio erga humanū genus teneri, quo omnibus nocere, modis quibus potest omnibus, cupiat, sicut de strigibus merito præsumitur, vt dictum. Neque in alijs criminibus interuenire solent eiusmodi delusiones & fraudes demonum, quales in hoc non raro euenire demonstrauimus.

52

Neque ad præsens institutum refert, etiam si striges pœnitentes iam, & in speciem Sacerdoti confessæ, eiusmodi denuntiatiōes faciant, aut saltem ratas habeant. Quamuis enim hæc conditio aliquid momēti habeat, ad firmandam denuntiatiōnem, vt *assert. sequenti* dicemus; non tamen tantū ei roboris cōfert, vt idcirco solæ denuntiatiōes ad torturam aduersus personā bonæ famæ sufficiant. Tum quia suspicio & periculum falsitatis, circa eiusmodi denuntiatiōes, non solum oritur ex malitia denuntiantium, sed etiam ex alijs causis, puta illusionibus diaboli, &c vt *superius* dictum, ad quas deregendas pœnitentiā denuntiantis nihil momenti habet. Tum quia ratificatio post confessionem fieri solet ex metu, ne si negent denuntiatiōes factas, denuò ad torturam rapiantur. Tum quia iudici in foro externo vix satis constare potest, de vera pœnitentiā, in tali scelere, quod tā difficulter sanatur, vt agnoscit etiam Delrius *append. 2. questio. 3.* Tum quia iuxta oppositæ sententiæ auctores pœnitentiā non

habe.

habetur tanta ratio, vt idcirco per reuocationem subsequenter censeantur elidi denuntiationes antea factæ: Ergo nec tantum momenti ea habere debet, vt denuntiationibus eiusmodi infamiam personarum coniuncta, aduersus bonam famam persone denuntiatæ præualeat: quandoquidem hæc non minus roboris & firmitatis ad fidem innocentiam faciendam habere debet, quam denuntiatio sagarum, ad præsumptionem criminis, vt probauimus.

33 Imò si iusta est ea praxis iudicum, vt reuocationis etiam in ipso extremo vitæ factæ nulla habeatur ratio, tunc quia talis reuocatio inutilis & superuacanea est, neque necessaria quidem erit quantumuis denuntiatio complicum falsa fuerit, vt ex quorundam Doctorum sententia questione vltima dicitur: Ergo ex prætermissa reuocatione, nullum sumi potest argumentum, pro veritate denuntiationis. Præterquam quod per se equum videretur, vt positua actio reuocationis plus momenti habeat, ad exculpandum denuntiatum, quam ommissio reuocationis (quæ etiã per obliuionem vel incogitantiam omitti potest) ad eum torquendum, si quidem ille alias interueniente reuocatione, torqueri non potuisset.

34 Quæ omnia si prudens iudex, sine affectu sinistro expenderit, non dubito, illum in hanc sententiam facile inductum iri, vt solas denuntiationes strigum, quantumuis multiplicatas, sine omnibus alijs indicijs

& adminiculis, ad capiendas & torquendas personas alioqui bonæ & integre famæ non arbitretur sufficere: quando hæc sententia & auctoritate, & ratione optime fulcitur: adeò vt pauci admodum sint, & quantum mihi quidem constat, præter Delrium vix vllus, qui particularim & apertè, in hoc, de quo agimus, veneficij crimine, solam denuntiationem sagarum siue strigum, etiam ante pœnitentiam, & confessionem Sacerdoti factam, ad capiendas & torquendas personas, quæ alioqui bonæ & integre famæ erant, sine omnibus alijs adminiculis sufficere docuerit: qui nec ipse tamen constanter & absolute eam sententiam defendit, vt vidimus. Certè Lessius, Binsfeldius, & Doctores Friburgenses pœnitentiæ conditionem requirunt, vt dictum.

Et cum alioquin iudex in dubio mitiorem partem sequi, & reo potius, quam auctori fauere debeat, & iuxta regulam 30. iuris in 6. de reg. iuris. In obscuris minimum sit sequendum: & reg. 49. In pœnis benignior sit interpretatio facienda: nulla causa est cur Iudices non in hæc potius, quam oppositam sententiam inclinent: considerãdo potissimum, quod etiam opposita sententia zelo iustitiæ & boni communis ferri videatur: tamen spectatis rerum circumstantijs, & spes illa publici commodi non admodum sit magna: contra verò periculum innocentium præsens ac certum ex oppositæ sententiæ praxi sequi videatur, vt probauimus.

Neque

35 Neque vero hoc est *sagarum*, sed potius innocentum aduersus *sagas*, illis malitiose insidiantes, atrocium sumere; ne sicut extra iudicium, etiam cum amissionis vitæ, ac bonorum suorum periculo, ita in iudicio, hoc periculo & metu soluta, in eorundem vitam, famam, & fortunam eo nocentius, quo liberius grassentur.

Neque idcirco obstruitur via ad procedendum aduersus hoc crimen; quando præter denuntiationes *sagarum*, alia quam plurima suppetunt indicia, eaque sæpe admodum firma, ipsaque publica fama prodita; etsi malè nonnunquam à Magistratibus dissimulata; quæ vel sola, vel accidentibus eiusmodi denuntiationibus *sagarum*, ad torturam inferendam sufficiant; de quibus præter Malleum malef. part. 3. & Binsfeldium, tractant Delrius lib. 5. *Disquis. sect. 3.* & nonnihil *append. 2. q. 4.* & multo plenius Farinacius *prax. crim. lib. 1. tit. 5. tomo 1. edit. Francofortensis.*

Possum ego ipse exempli causa, ex fide dignis relationibus, aliqua eiusmodi, quæ alicubi acciderunt, referre. V. G. oblato haustu subito & insolitum viscerum dolorem ac stomachi euerisionem alicui conciliasse, & c. Verulam tempore nocturno inuentam fuisse in clausa cella supra vini dolium confidentem, & c. Ex demulsione quasi blanda corporis, sed insolita, mox grauissimum & incognitum morbum in persona

attaçta consecutum: post afflatum vetulæ, infantem mox lenta tabe fuisse consumptum, & c. Post nocturnos concursantium & colludentium strepitus, in alienis ædibus concitatos, mane puluinar pectorale alicuius feminae fuisse inuentum; si quando ex eiusmodi spolio agnoscitur persona spoliata possit, & c. Quo spectant ea, quæ ex Bodino lib. 4. *Damonom. cap. 2.* refert Valentia *disp. 6. q. 13. pun. 4. §. 2.* si minata fuerit mulier alicui malum, & deinde quis reperitur morbo ac fascinatione seu maleficio correptus. Item, si testes aliqui testentur, se vidisse quampiam veneno aut vnguento quopiam linire animalia, quæ postea mortua reperta sint, aut infantes, aut alios, & c.

Dixi vero contra personas aliqui bona & integra fama, nimirum, quæ alicui ante eiusmodi denuntiationes *sagarum*, nulla infamia laborabant, sed bonæ apud omnes famæ erant. Nam si quæ primum post denuntiationes *sagarum* factas, peruersa loquacitate Officialium iustitiarum, alijsue modis in publicum editas, infamia asperitæ fuerint, vt sanè fieri nonnunquam videmus, ea infamia denuntiationibus momentum addere nullum potest, vt pote ab ipsis denuntiationibus inique caulata; cuius proinde etiam in iudicio ratio nonnulla habenda est.

Assertio IV. Sola denuntiatio plurium *sagarum*, facta ante pœnitentiam criminis, parum admodam

momenti habere censenda est: quae de causa consultum est, ut reus post confessionem de se ipso factam, & sententiam condemnationis latam, disponatur per confessarium, ad ferriam poenitentiam & dolorem criminum, sicque poenitens indicatur, ut sponte reuelet omnes socios criminis, quos putat à maleficijs non cessaturos. Hæc est doctrina Lessij de iustit. cap. 29. dub. 17. n. 162. vbi ait. In hoc tamen casu consultissimum esset, ut reus ante condemnatur, & post sententiam disponatur per Confessarium, ut reuelet sponte omnes socios, quos putat à maleficijs non abstenturos: sic enim ad socios eliciendos, non erit magnus tormentis opus. Quod cum ipse generatim tradat in criminibus, quæ absque socio non committuntur, tum maxime verum est in hoc crimine veneficij, in quo alioquin ob ipsam conditionem criminis, petrona denuntians parua aut nullas fidei est.

58

Idem colligitur ex doctrina Binsfeldij & Doctorum Eriburgensium, qui docuerunt, denuntiationes lagarum ad torquendos denuntiatos non sufficere, nisi à poenitentibus profectæ fuerint: tametsi Deltrius postea lib. 5. append. 2. q. 3. oppositum docuerit; quasi eiusmodi poenitentia non sit necessaria, cum ante sententiam soleat esse ficta, & postea possit esse simulata, ad poenam mitiorem obtinendam. Igitur si poenitentia signa, inquit, etiam citra confessionem in illis apparerent, bonum id foret & optandum iudicari: sed citra illa vix est, ut poenitentia signa

censeri debeant. Certe super poenitentia signis exterioribus an essent sufficientia, nec ne, sæper Aduocati sine sine litigarent. Quare ista sententia noua mihi videtur, satis noxia iudiciorum expeditionis. Ita Deltrius.

Sed probatur assertio ex dictis; quia seclusa poenitentia, lagæ censenda sunt retinere affectum criminis, adeoque animum obsequendi diabolo, nocendique omnibus, qui affectus in eo crimine includitur; iuxta reg. 8. iuris in 6. Semel malus semper præsumitur malus: Ergo non minus, imo magis cupiunt nocere innocentibus quam nocentibus: Ergo earum depositio ante poenitentiam criminis de aliis facta, non est censenda magni momenti, quia personæ, quæ præsumitur, ac præsumi debet, mentiendo velle nocere, nulla aut parua fides habenda est, ut ex ipsa ratione naturali constar. Neque sola tortura sufficit ad hanc præsumptionem tollendam; cum enim eam æque perferre debeant, nec minus euadere possint, siue nocentes, siue innocentes deferant, nõ est credendum, eam per se solam valere ad inclinandum maleficæ animum, ut nocentes solū, nõ etiã innocetes denuntiet; ad quod à diabolo, cui se obstrinxit, vel maxime instigatur. Qua de causa etiã superius dixi, à strigibus impunè & innoxie in iudicio æquè deferri posse innocentes, ac nocentes.

Quod si ea Binsfeldij notatio olim noua fuit, parum refert, quando res hæc à Theologis nunquam, vel parum antea tractata fuit; qui plerun-

59

60

runque accuratius res à sola naturalitate pendentibus expendere & diiudicare solent: ac proinde etiam recte monere quædam in conscientia seruanda possunt, quæ alioquin à communi Iuris peritorum plebe parum fuerant animaduersa: præsertim cum res hæc nec iam quidem ita sit explicata, quin nouis curis & considerationibus illustrari magis possit, vt ex ipsa praxi, & difficultatibus quotidie emergentibus patet. Certè hoc tempore ea Binsfeldii & Lessii notatio communiter à Theologis, & merito probatur: præsertim in hoc crimine, vbi peculiaris ratio est, de fide denuntiantium dubitandi, vt dictum

61 Quæ causa etiam est, cur existimemus, ob solas denuntiationes sagarum præsertim ante penitentiam criminis factas, nec capi quidem cum infamia posse personas, quæ alioquin antea bonæ & integræ famæ erant: esto consideratis circumstantiis personarum, prodesse aliquando eiusmodi denuntiationes possint, ad inquisitionem formandam contra nominatum, & vt inquisitio nominato transmittatur, vt personaliter compareat, vt in casu vnius denuntiationis docet Delrius lib. 5. *disquis. append. 2. q. 1. ad conclus. 1.* post Baldum in *leg. Seruorum Cod. de testibus. & in leg. 1 Cod. De Summa Trinitate num. 5. Boffium tit. de inquisit. num. 4 & 6. Clarum lib. 5. §. finali. q. 21. num. 2. Menochium lib. 1. de *presumpt. q. 88. num. 12. & 13.**

QVÆSTIO III.

An in processu aduersus Sagas, expediat, tam multa iudicis arbitrio relinqui: & quid in particulari, de quibusdam eiusmodi arbitrationibus sentiendum.

Ad S. Thomæ 2. 2. q. 67. a. 3.

62 Non est animus, vt dixi, particulatim omnia persequi, quæ ad processum in causa sagarum pertinent, sed solum vniuersaliora capita, ex quibus fere cætera dependent, quale est etiam hoc quæsitum secundum, an expediat, in hoc processu tam multa iudicis arbitrio relinqui. Etenim fatendum quidem est, cum hoc crimen sit exceptum, imo inter excepta, vt ita dicam, exceptissimum, ob ipsam scilicet eius enormitatem, perniciem & obscuritatem; id communibus regulis aliorum criminum inquirendorum & diiudicandorum non ita comprehendendi, quin pleraque sibi peculiariter vendicet: ex altera tamen parte, non admodum expeditum, sed periculosum videri potest, pleraque iudicis arbitrio relinqui: quæritur igitur quid facto opus.

63 In hac re Delrius, alijque recentiores eum sequuti, pleraque demum in hac causa ad iudicis arbitrium reuocant. Ita enim scribit Delrius lib. 5. *append. 2. q. 1. post conclus. 2. respons. ad 4.* contra quosdam aliter sentientes: Longe verius est, in criminibus exceptis (quale est magia) primo etiam tor-

tura